№ 88 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼԻ 29

1909

ԵՐԵՍՈՒՆԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼԻ 29 № 88

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

(37-ՐԴ ՏԱՐԻ)

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

12 ամս. 10 րուբ., 11 ամս. 10 ր., 10 ամս. 9 ր., 9 ամս. 8 ր., 7 և 6 ամս. 6 ր., 5 ամս. 5 ր., 4 ամս. 4 ր., 3 ամս. 3 ր., 2 ամս. 2 ր., 1 ամս. 80 կ. և առաջման ծախք՝ 20 կ.: Ամերիկա տարեկան 6 դոլլար, Եւրոպա 30 ֆրանկ, Պարսկաստան 10 րուբլի, Թիւրքիա 120 ղրուշ: Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նախկին հասցէն և 40 կ. նամակադրոշմ:

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մօսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршалковская, 130, Փարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԻ

(Կովկ. հանք. ջրեր)

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Ա. Օրդուխանեանց

Ընդունում է հիւանդներ ... այս սեզոնին, մանաւանդ ... ներքին հիւանդութիւններ. Գլավնայա Կուրսօվայա, տուն Կուրձոյաբօֆների:

(օ. մ.) առ. 319. 10—6

ԽԱՆՈՒԹԸ ՓԱԿՎՈՒՄ Է ՄԱՅԻՍԻ 1-ԻՆ

ՕԳՏՎԵՑԷՔ ԴԷՊՔԻՑ

Միանգամայն էժան գներով

ՄԻԱՅՆ 2 ՕՐ

Ապրիլի 29, 30-ին

ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ ԴԱԴԱՐԵՑՆԵԼՈՒ ՊԱՏՃԱՌՈՎ

ԵՂԲ. Ա. ԵՒ ԵԱ. ԱԼՃԻԱՆՑԻ

խանութում, Գօլօվինսկի պրօսպէկտի վրա

ՄԵՏԱՔՍԵԱՅ ԵՒ ԲԱՏԻՍՏԻ ԲԼՈՒԶԿԱՆԵՐԻ, ՊԵՆՒԻԱՐՆԵՐԻ, ՄԱՏԻՆԵԻ, ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ, ՍԱԼՕՊՆԵՐԻ, ԿԱՊՕՐՆԵՐԻ, ԳՕՏԻՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Զեղչված գներից դուրս՝ նորից զեղչ

25%

Բոլոր միւսորդ ապրանքների համար, այն է՝ տղամարդկանց, կանանց և երեխաների սպիտակեղէն, քաթանեղէն, սեղանատան սպիտակեղէն, գուլպաներ և այլն

Զեղչված գներից դուրս՝ նորից զեղչ

15%

128. 0—13

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

ԶՈՒԲԱԼՕՎԻ ԱՆՈՒԱՆ

Ժողովրդական ներկայացումների կազմակերպ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ

Հինգշաբթի, ապրիլի 30-ին

կը ներկայացվի

ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ՑԵՓՈՐ

Կոմ. 4 գործ., հեղ. Բէյերլէյնի

Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 8-ին:

Տեղերի գները 5 կոպէկից մինչև 50 կ.

Տոմսակները վաճառվում են թատրօնի կասսայում:

(չ. հ.) առ. 364. 2—1

ԻՐԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ Է ՀԱՐԿԱՒՈՐ

Ֆրանսիական մամուլը, նուիրելով ցաւակցական զգացված էջեր հայերի և միւս քրիստոնեաների ջարդերին և յայտնելով իր խորին վրդովմունքը և զայրոյթը ֆանատիկոսութեան և բարբարոսութեան քամհելի դէպքերի առիթով, կոչ է անում Թիւրքիայի ներկայ վարիչներին, այն է երիտասարդ-Թիւրքերին, եռանդուն միջոցներով վերջ դնել արհաւիրքներին և յիշեցնում է, որ այլապէս դուռ բացված կը լինի եւրոպական միջամտութեան համար Թիւրքական գործերի մէջ.

Տրամաբանական է ֆրանսիական մամուլի դատողութիւնը: Արդարև կամ Թիւրքիան պէտք է ինքը իր հեղինակութեամբ կարգ և ապահովութիւն հաստատի իր երկրի բնակիչների համար, կամ նոյնը պէտք է անեն ուրիշները:

Բայց ահա հէնց այդտեղ հանդէս է գալիս այն խոշոր և էական հարցը, թէ արդեօք Եւրոպան բաւականաչափ համերաշխ է ազնիւ և անշահասէր պաշտպանութիւն ցոյց տալու տանջվողներին և ճնշում գործ դնելու Թիւրքական կառավարութեան վրա:

Վերջին երկու տասնեակ տարիների պատմութիւնը սարսափելի հարուած հասցրեց եւրոպական հասարակական կարծիքի նշանակութեանը Թիւրքիայի գործերի վերաբերմամբ: Եւրոպական հասարակութիւնը ականատես էր, թէ ինչպէս հազարներով, հարիւր հազարներով մարդիկ կոտորվում, ջարդվում և աքսորվում էին Փոքր Ասիայի և Բալկանների արիւնարկ հողերի վրա և ինչպէս միևնոյն ժամանակ Եւրոպան ձեռնթափ էր մնում միջամտելուց, սրբագործելով ջարդարարների իրաւունքը՝ անելու ամեն բան, ինչ նրանք ցանկանան իրանց տիրապետութեան սահմաններում, չը նայելով միջազգային դաշնագրերի սահմանափակող պահանջներին:

Եւրոպան ոչ մի սպառնալիք չարաւ գրական կերպով Թիւրքիային և ոչ մի միջամտութիւն ցոյց չը տուեց ներգործական քայլերով: Թիւրքիան շատ շուտ նկատեց եւրոպական անհամերաշխութիւնը և սկսեց բացարձակ և անզուսպ կերպով գործել ամեն ինչ, որ կարող էր թելադրել սանձարձակութիւնը:

Այո, եթէ Եւրոպան այդ բոլոր դէպքերում ցոյց տուած լինէր իրան բարոյական կոչման վրա և հանդէս գար իբրև միացեալ մի ույժ և հեղինակութիւն, երբեք չէին կարող կոտորածները և ջարդերը երևան գալ ընդարձակ սարածութիւնների վրա և այսօր եւրոպական հասարակական կարծիքը և եւրոպական մամուլի ձայնը կունենային բարոյական այն նշանակութիւնը, որին նրանք արժանի են ըստ էութեան և կոչման:

[illegible] և եւրոպական մամուլը ձայն է բարձրացնում կոտորվող և ջարդվող մարդկութեան համար Թիւրքիայի արիւնոտ դաշտերում, պատիւ է բերում այդ լրագրութեանը, բայց այդ մամուլը պէտք է աւելի ևս մեծ և ուժեղ ձայն բարձրացնի այն բանի համար, որ եւրոպական հասարակական կարծիքը կարողանայ ազդեցիկ բարոյական դեր կատարել և արտայայտվի այնպիսի գործողութիւններով, որոնք իսկապէս սանձ դնեն ֆանատիկոսութեան և բարբարոսութեան վրա:

Այլապէս սպառնալիքները կը մնան միայն գեղեցիկ նախադասութիւններ՝ առանց իրական ներգործութեան կեանքի վրա:

Ա. Քալանթար

ՃԱՐԴԵՐԸ ԹԻՒՐՔԻԱՅՈՒՄ

Կ. Պօլիս, 27 ապրիլի

Մահմուդ-Շէֆքէթ փաշան յայտնեց պետութիւնների ներկայացուցիչներին, որ թիւրքական նոր կառավարութիւնը որոշեց հէնց առաջին հերթում կարգը վերահաստատել Հայաստանում: Պարլամենտում օրինագիծ է մտցվում, որը նպատակ ունի վերջ դնել անկարգութիւններին Եմէնում: Մտադրութիւն կայ Սանաա քաղաքին և Եմէնի նահանգի մի մասին ինքնավարական կազմակերպութիւն տալ թիւրքական նահանգապետի վարչութեան ներքոյ:

Հայկական լրագիրները տեղեկութիւն են ստացել, որ Մերսիֆունին, Սեբաստիայի վիլայէթում, շրջապատված է 20,000 զինված մահմեդականներով: («Ր. У».)

Երիտասարդ-Թիւրքերը երկիւղ են կրում, որ Կ. Պօլսի ռէակցիօն խռովութեանը մասնակցող քիւրդերին պատժելը առիթ լինի հայկական նոր կոտորածների Փոքր-Ասիայում, մանաւանդ որ այնտեղի զօրքերը անյուսալի են: Առանց այն էլ լուրեր են պտտում, որ Անատոլիում անկարգութիւնները վերսկսվել են արդէն ու զօրամասերը իրանց կասկածելի են պահում: Վտանգ են սպառնում նաև ալբանացիները:

«Нов. Время» լրագիրը իր առաջնորդող յօդուածում պահանջում է ռուսական և եւրոպական դիպլօմատիայից պահանջ առաջադրել Թիւրքիային Ադանայի և Փոքր-Ասիայի ջարդերի ժամանակ ֆսաված քրիստոնեաների [illegible]

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

Թէհրան, 27 ապրիլի

Նոր կաբինէտ կազմելու հետ միաժամանակ շահը դիմեց ժողովրդին երկու կոչով. մինով աւետում է սահմանադրութիւն շնորհելու մասին, միւսով յայտարարում է ամնիստիա քաղաքական յանցաւորներին:

Շահը պատուիրեց Թաւրիզի շրջակայքում գտնվող կառավարական զօրքերի հրամանատարներին արձակել իրանց զօրքերը: (Հ. Գ.)

Թէհրան, 27 ապրիլի

Պետական խորհրդին պատուիրագրվեց անմիջապէս կազմել ընտրողական օրէնք, որից յետոյ անյապաղ պէտք է ամենուրեք տեղի ունենան պատգամաւորների ընտրութիւնները: Մէջլի-

ԲԱՆՍԻՐԱԿԱՆ

ԲՈՍՖՈՐԻ ԱՓԵՐԻՑ

Մարտի 31-ի coup d'etat-ն, ապստամբների մէջ *)

Կ. Պօլիս, 3 ապրիլի

Ասել էին մեզ, որ կարելի չէ հասնել մինչև պարլամենտ և յետոյ աւելորդ նեղութիւն է, ոչ ոք չը կայ այնտեղ: Տեսնելով Իսմայիլ Հակկըի գնալը, փորձեցի հետևել նրան: Շղթան կարել չէր լինի. վտանգաւոր էր: Մի քանի քայլ իջայ և զինուորների վերջացած մասից անցնում էի միւս մայթը, որը յանգում է պարլամենտի դրան, երբ մի տարիքոտ զինուորական, պրխտաւ թէ սպայ՝ չը գիտեմ, կանգնեցրեց ինձ:

— Թղթակից եմ, ուզում եմ գնալ պարլամենտ,—շտապեցի ասել, ցոյց տալով խակոյն, որպէս անցագիր, մուտքի տոմսակս...

— Չէք կարող անցնել, զաւակս,—պատասխանեց մարդը քաղցրութեամբ.—չեն թողնում: Քիչ առաջ մի ուրիշ Թղթակից նոյնպէս ցանկանում էր գնալ. նրան ուղեկից տուի նոյնիսկ մի ոստիկան, բայց յետ դարձրին... Պարլամենտում մարդ չը կայ. դռները փակված են...

Վերադարձայ առաջվայ տեղս:

— Ես ձեզի չըսի՞, որ թող չեն տար կոր,—բացագանչեց տեղական հայ թերթի աշխատակիցը.—աւելորդ է մնալ այստեղ, ասոր վերջը գէշ է, երթանք... Յանկարծ հակառակորդ զօրքեր կուգան, ընդհարում մը, ու մենք չենք կրնար ազատիլ:

Նա գնաց: Մենք յամառեցինք մնալ: Կէս օրը վաղուց էր անցել, և քաղցած էինք: Եւ սակայն չէր էլ կարելի մտածել ճաշելու մասին: Գոնէ մի քանի սիմիթ (բուբլիկ) ձեռք անցնէինք. բայց սիմիթջիներն էլ հրապարակի կենտրոնումն են, շղթայից ներս...

Տեսարանը, չնչին փոփոխութիւնով, նոյնն է. զինուորներ, խառնված մօլլաների հետ, տենդագին երթ ու դարձ են անում հրապարակի վրա: Ապստամբ զօրքերից պատուիրակներ գնացել են մայրաքաղաքի այն գարնիզօնները, որոնք դեռ չեն միացել շարժման: Եւ պահ առ պահ գալիս են նորեր, ընդհանրապէս «Փադիշահըմ չօք եաշա» և երբեմն «Կեցցէ զօրքը» աղաղակներով դիմաւորված:

Ժամից աւելի է, մեզնից մի քայլ հեռու, ինտելիգենտ դէմքով և շնորհքով հագնված մի պարոն լուռ ու մունջ հանդիսատես է լինում անցքերին: Առանց ցերեմօնիաների մօտենում եմ և ծանօթանում: Տեղական Թիւրք թերթերից մէկի՝ «Ֆէրթէվը Ադալէթի» աշխատակից-խմբագիրն է: Հարցնում եմ նրա կարծիքը: Թէև «Իթթիհադի» ընդդիմադիր բանակից, բայց շարժումը գտնում է վատ, վտանգաւոր: Վախենում է խօսել, արտայայտվել: Յանկարծ նկատում ենք Կ. Պօլսի պատգամաւոր Պետրոս Հալաճեանին, զօրքերի շղթայից ներս, հրապարակում: Թղթակից ընկերս՝ սահելով շղթայից, ալանում է դէպի նա: Հետևում ենք նրան Թիւրք խմբագրի հետ, և ահա երեքս միասին շարժման սրտում: Հալաճեանը մի ակնթարթում, առանց երկար բարակ խօսելու, աներևութանում է զօրքերի շարքերում, դէպի պարլամենտ: Որոշում ենք մենք էլ մի կերպ ընկնել այդ շէնքը, որից հազիւ քսան քայլաչափ հեռու ենք: Բայց երկու քայլ չարած՝ զինուորները շրջապատում են մեզ վայրագ դէմքերով ու սպառնագին: Մի զինուոր հրամայում է մեզ կանգնել: Կանգնում ենք:

— Ո՞վ էք դուք, ու՞ր էք գնում:

— Թղթակիցներ. դէպի պարլամենտ:

Ոտից մինչև գլուխ զննում է մեզ, չափչփում:

— Ո՛չ, չի՛ լինի, յետ դարձէք:

Գլուխներս կախ, սաստիկ կոտրված, վերադառնալիս՝ ուզում ենք, կարճացնելու համար ճանապարհը, անցնել հանդիպակաց մայթը, բայց զինուորն արգելում է, տեխպում՝ որ եկած գծով վերադառնանք: Նրան պատասխանում ենք, որ գնում ենք դէմ ու դէմ այնտեղ կանգնած սիմիթջիից սիմիթ առնելու:

— Ո՛չ, չի՛ լինի,—բացագանչում է դարձեալ, զայրացած:

Միջամտում է մի ուրիշ զինուոր.

— Թո՛ղ գնան առնեն...

Վայրենին թոյլ է տալիս, բայց ընկերանում է մեզ:

Առնում ենք սիմիթը և շարժվում ետ, երբ, յանկարծ, կանգնեցնում է մեզ և հրամայում գնալ, մի քայլ բարձրացող ծառի տակ: Հնազանդվում ենք. կարծող ենք չը հնազանդվել. այդ րոպէին զրութեան միահեծան տէրը նա է, նրա քմահաճոյքը... Մենք կարծում ենք, որ նա՝ հակառակ իր կոպտութեան՝ կակղելով՝ կամեցաւ մի պատիւ անել մեզ. թոյլ տալով որ հանդիսատես լինենք ծառի տակ կանգնած: Բայց ոչ. դառնալով երկու զինուորի, միշտ նոյն կոպտուկ տոնով, ասաց.

— Հսկեցէք սրանց վրա, որ չը փախչեն:

Մի րոպէ երեքս միասին մեմեանց երես նայեցինք, կարծես ասելու համար. «ա՛յ քեզ օյին»: Պէտք էր լինել նոյն տեղում, նոյն արիւնարբու, անպատասխանատու և սանձարձակ հօրդաների մէջ, գաղափար կազմելու համար մեր դրութեան մասին: Այն մարդիկը, որ նապաստակների նման որսում էին պատգամաւորներին ու մինիստրներին, կարող էին ամեն ինչ անել մեզ... Եւ դառն ու դատաստանը երկար չէր տևի, հաւատացնում եմ ձեզ...

Մեր զինուորը վերադարձաւ քիչ յետոյ մի ուրիշի՝ երևի իրանից աւելի բարձրի հետ և ասաց. «Ահա սրանք են»:

Նորեկը նոյնպէս մեզ լաւ հետազօտեց. մի րոպէ լուռ ու յանկոտ դիտեց և՝

— Ո՞վ էք դուք, ինչ էք ուզում...

— Օտար թերթերի թղթակիցներ. ուզում ենք պարլամենտ գնալ...

Ու երկարեցինք մեր մուտքի տոմսակները: Զինուորը նայեց տոմսակների վրա այնպիսի ձևով, որ իսկոյն երևում էր, թէ անգրագէտ է: Յետոյ դառնալով Թիւրք խմբագրին՝

— Իսկ դուք ո՞վ էք:

— Օսմանցի եմ. խմբագիր. ես սրանց չեմ ճանաչում, միասին չէինք...

Նորից մեզ ուղղելով խօսքը՝

— Հեռացէք անմիջապէս այստեղից... բաւական է, որքան նրանց (պատգամաւորների) ասածն ու պահանջածը գրեցիք... Ինչո՞ւ մեր ասածները չէք գրում... Մի քիչ էլ մեր ասածները գրեցէք...

Պատասխանեցի, որ պատրաստ ենք գրել նաև իրանց ասածները, բայց չը գիտենք և եկել ենք հէնց դրա համար...

— Մենք շարիաթ ենք պահանջում...

Յետոյ սկսեց խօսել ալբաներէն:

— Ալբաներէն հասկանո՞ւմ էք:

— Ո՛չ...

— Բօլգարերէն...

— Մի քիչ,—պատասխանեց ընկերս:

Թէ խօսում էինք և թէ հեռանում: Բօլգարերէն մի քանի խօսք մրթմրթալուց յետոյ՝

— Մի՛ մնաք այստեղ, շուտով հեռացէք:

Անցանք մեր նախկին տեղը, մայթի վրա: Լայն շունչ քաշեցինք: Օրվայ ոտթը հասել էր գագաթնակէտին: Առաւօտվանից ոտքի վրա էինք: Յոգնած, ջարդված, սկսեցինք որոնել մի փոքր հանգստանալու տեղ: Չէինք ուզում հեռանալ պատմական տեսարանից: Սպասում էինք ելքին: Ասում էին, որ զօրքերը պահանջել են սուլթանից, կանաչ փաթթոց կապած՝ գալ հրապարակ, հակառակ դէպքում նրանք կը մնան օրերով... Հանդիսա առնելու տեղ որոնելիս՝ նկատեցինք, որ մի սրճարան կայ հէնց մայթի վրա: Երկաթեայ բոլոր փեղկերը ծածկված են. բաց են թողել միայն մի նեղ ու փոքրիկ անցք: Ներս սողոսկեցինք:

*) Տես «Մշակ» № 87:

սը կը գումարվի Բէկարխանի նախկին շինութեան մէջ, երբ Թէհրանում ընտրված կը լինի պատգամաւորների երկու-երրորդ մասը: (Հ. Գ.)

—

Բանակ Թաւրիզի մօտ, 27 ապր. (յապաղ.)

Ապրիլի 25-ին՝ գեներալ Սնարսկու համաձայնութեամբ՝ ներկայացաւ նրան Սաթթար-խանը: Վերջինիս ուղեկցող մօտ 100 ֆէդայիները մեր պահապան զինուորների պահանջով կանգ առան Աջի-չայի ուղեկալի մօտ, իսկ ինքը Սաթթար-խանը՝ առանց զէնքի, մեր հիւպատոսարանի թարգմանի, ռուսաց վաճառականական աւագի և մի քանի անզէն ֆէդայիների ուղեկցութեամբ կառքի մէջ նստած գնաց բանակը: Բանակի մուտքի մօտ կառքը կանգ առաւ պահապան զինուորների շնորհիւ՝ մինչև որ օրապահ օֆիցէրից թոյլտւութիւն ստացվեց շարունակելու ճանապարհը: Հասնելով բանակ՝ Սաթթար-խանը հիւպատոսարանի թարգմանի միջոցով ներկայացաւ գեներալ Սնարսկուն: Արևելեան սովորական ողջոյններից յետոյ՝ Սաթթար-խանը իր ուրախութիւնն արտայայտեց ռուսաց զօրքի Թաւրիզ ժամանելու առիթով, որի շնորհիւ մեծ օգնութիւն հասցվեց քաղաքի չունևոր ազգաբնակութեանը: Սահմանադրութեան վերաբերմամբ Սաթթար-խանն ասաց. «Մենք շատ ուրախ ենք սահմանադրութիւն ունենալու համար, սակայն առ այժմ նրան մենք չենք ճանաչում, որի համար և առանձին հաւատ տածել դէպի նրան չենք կարող»:

Գեներալ Սնարսկու հետ տեսակցութիւնը տևեց մօտ 40 րոպէ՝ թարգմանի միջոցով: Ի միջի այլոց Սաթթար-խանը ցանկութիւն յայտնեց տեսակցել զօրքի բոլոր օֆիցէրների հետ: Գեներալը յայտնեց, որ օֆիցէրների հետ տեսակցել կարող են ամենքը, երբ զօրքին առիթ կը ներկայանայ անցնել քաղաքի միջով:

Սաթթար-խանը հիւրասիրվեց թէյով, որից յետոյ ողջունեց և մեկնեց բանակից:

Զօրքի շրջանում ամեն ինչ անդորր է:

Եկաւ մի քահանայ զօրքի համար:

(Հ. Գ.)

—

Թ ա ւ ր ի զ.—Սաթթար-խանի կուսակցների շրջանում նկատվում է յուզմունք:

Լսվում են բողոքներ Սաթթար-խանի [illegible]

[illegible]

ըութիւններ են ունեցել շահի զօրքերի հետ և նրանց փախցրել:

Մուջահիդների կենտրոնական կոմիտէը գտնվում է Ռաշտում, և, պէտք է կարծել, Սաթթար-խանի դէմ ուղղված թռուցիկը հրատարակված է այնտեղ:

Ռահիմ խանի փոխարէն Էյն-ուդ-Դօվլէի հրամանով [illegible]

[illegible]

պէտք է աշխատեն արգելք լինել:

«Քանի մեզ համար,—գրում է նա,—բացված չեն Թաւրիզի դարպասները, նրանք փակ են նաև Սաթթար-խանի կողմնակիցների համար»:

Միայն մթերքները կարող են թոյլատրվել քաղաք տանելու այն անձանց ուղեկցութեամբ, որոնք օտար հիւպատոսարաններից թոյլտւութեան իրաւունք են ստացել:

Ռուսաց և անգլիական հիւպատոսները երկարատև խորհրդակցութիւն ունեցան գեներալ Սնարսկու մասնակցութեամբ, որից յետոյ յայտնեցին Սաթթար խանին, որ իր գործելակերպը հակասում է սկզբում առաջադրած պայմաններին: Նա պահանջում է մէջլիս հրաւիրել, մինչդեռ ինքը արգելք է լինում նրա բացմանը, պահելով իրան վրստահացող համախոհներին՝ դիրքերում:

Թիւրիմացութիւններ ու անհաճոյ հետևանքներ պատահելու դէպքում հիւպատոսները իրան պիտի համարեն մեղաւոր: Նրանց կարծիքով, իր շարքերում առաջացած պառակտումը առաջացել է իր անտակտութեան շնորհիւ:

Ղազվին է ուղարկվելու գեներալ Սնարսկու բանակից մի զօրամաս, որին հրամայվում է հանգստացնել ազգաբնակութիւնը և պաշտպանել օտարահպատակների կեանքն ու գոյքը: Սաթթար խանն ու Էյն-ուդ-Դօվլէն Ղազվին են ուղարկել իրանց մարդկանց պայմանական հրամաններով՝ ընդհատելու կռուրածը: Այստեղ համոզված են, որ դա Սաթթար խանի հետ հիւպատոսների ունեցած խօսակցութեան արդիւնքն է:

Պաշտօնական մի անձի ասելով, շահի զօրքերի միջև խլրտումներ են սկսված: Անբաւականութեան պատճառը իրանց ընտանիքների ծանր վիճակի մասին ստացված տեղեկութիւններն են: Հաղորդակցութիւնը Ղազվինի հետ ընդհատված է: («Б.»)

—

Աստարայից հաղորդում են, որ Ղազվինի մօտ, արիւնահեղ կռւից յետոյ, ռէակցիոնները յաղթվելով սկսել են յետ նահանջել:

Ռաշտից տեղեկացնում են, որ ռուսաց [illegible]

[illegible]

հրատարակված չէ: («Б.»)

ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Կ. Պոլիս, 27 ապրիլի

Սուլթանի գահակալի հանդէսը, հա-[illegible]

[illegible]

Սալոնիկ, 27 ապրիլի

[illegible] (Հ. Գ.)

(Պետ. ու Մասն. լրագրերից)

Կ. Պոլիս.—Երիտասարդ-թիւրքերի [illegible]

[illegible] երիտասարդ-թիւրքերի կոմիտէի գիրկները: Նրա պահանջով զինուորական-դաշտային դատարանը փոխադրեց իր գործունէութիւնը Սալոնիկ և ոչ մի դատավճիռ, մանաւանդ զինուորական ստորճանաւորների նկատմամբ, այլեւս չի իրագործվի առանց մինիստրների խորհրդի համաձայնութեան:

Երիտասարդ-թիւրքերի ձեռք առած բռնաբարութիւնները օպպօզիցիոն մամուլի դէմ տրտունջներ են առաջացնում բոլոր ազատամիտ շրջաններում:

Այստեղ այս կարծիքը [illegible], որ նոր կաբինէտում գերակշռող դեր կը խաղան իսկապէս ոչ թէ երիտասարդ-թիւրքերը, այլ Մուխտար-փաշայի համախոհները, որը մտադիր է արձակել տալ պարլամենտը՝ մինչև որ կրքերը բոլորովին հանդարտեն:

Երիտասարդ-թիւրքերը երկիւղ են կրում, որ Անգլիան մի գուցէ առաջարկէ Կրետէ կղզին անկախ յայտարարել: Պնդում են, որ այդ հարցը քննութեան է ենթարկվել Անգլիայի ու Իտալիայի թագաւորների միջև:

Արժանահաւատ աղբիւրների համաձայն, ալբանական ռէակցիոնների կազմակերպած զօրամասերը Պրիզրէնից և Պրիշտինից շարժվում են դէպի Իսկիւբ, ուր թիւրք ազգաբնակութիւնը չէ համակրում երիտասարդ-թիւրքերին:

Բ է յ ր ու թ.—3000 զինված դրուզներ քաղաք մտնելով պահանջում են Մուսարրէֆ Եուսուֆ փաշայից և նահանգապետից, որպէս զի նա խօսի Կ. Պոլսի հետ պատգամաւոր Մուհամմէդ Արսլանին սպանողին [illegible]

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փարիզ, 25 ապրիլի

[illegible] (Հ. Գ.)

[illegible]

Մենք ստացել ենք Հին-Նախիջևանից արհեստի ուսուցիչ Թումանեանից հետևեալ բովանդակութեամբ մի հեռագիր. «Հնարել եմ մի մշտաշարժ մեքենայ հազար ձիու ոյժից աւելի ոյժով, որը աչքի ընկնող բարձրութեան վրա ջուր է հանում»:

Հեռագրական այդ մի քանի համառօտ խօսքերով, ի հարկէ, դժուար է որևէ գաղափար կազմել մեքենայի որպիսութեան մասին, ուստի ցանկալի էր աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ ունենալ և բացի [illegible] մի որևէ տեղ փորձի ենթարկել:

—

Սէվաստոպոլ, 27 ապրիլի

Գործող նաւերը դուրս եկան ծովը գործնական պարապմունքների համար: (Հ. Գ.)

—

Աթէնք, 27 ապրիլի

Երէկ եկան Թագուհի կայսրուհին և անգլիական թագուհին: (Հ. Գ.)

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Նիշաբուր, 8 ապրիլի

Օրէ-օր անիշխանութիւնը լայն չափեր է ստանում Խորասանում և Կլանում: Կեանքի, գոյքի ապահովութիւն բնաւ չը կայ. մութ ոյժերը ամեն մի քայլափոխում կողոպտում, ծեծում, սպանում են խաղաղ ու թշուառ ազգաբնակութեան:

Ջանազան անկիւններից քաղաքս հաւաքված բաշիբոզուկ քիւրդ և ղարադաղցի յայտնի Ռահիմ-խանի ձիաւորները այնքան համարձակ են դառել, որ օրը ցերեկով հրապարակում կանգնած խեղճ ժողովրդին բռնում, ծեծում, հայհոյում, թալանում են:

Խորասանում ժողովուրդն այնքան զզւել է նոյնանման անգութ շահատակութիւններից, որ պատրաստ է անարխիայից ազատվելու համար ընկել իր գոյութիւնը դեռ ևս պահպանող բռնապետութեան գիրկը:

Մօտիկ ապագայում Խորասանի նահանգական և գաւառական քաղաքներում՝ շատ բան է սպասվում: Կառավարական զօրքը կենտրոնանում են Նիշաբուրի շուրջը. առայժմ հաւաքվել են մօտաւորապէս 8—900 հոգի, և դեռ, ասում են, քանի Նայիր-ուդ-Դօվլէն այստեղ է՝ հաւաքվելու են, իսկ դրանից յետոյ, ինչպէս լսում ենք, ներս են խուժելու Մէշէդ և այնտեղում ստեղծելու մի այնպիսի դրութիւն, որից յետոյ այնտեղի նորահաստատ անջումանի ցրումն և ժողովրդի քայքայումը անխուսափելի կը լինի:

Այսօր երեկոյեան լուր եկաւ, որ Աստրաբադի կողմից թիւրքմէնները, թւով 1000—1500 հոգի, շահի ցուցմունքների համաձայն, եկել Սաբզուարից 3 փարսաղ հեռաւորութեան վրա գտնվող մի գիւղում բանակ են դրել, առ այժմ յայտնի չէ ինչ նպատակով:

9 ապրիլի

Այսօր առաւօտեան ժամը 7-ին տեղս ժամանեց Խորասանի ընդհանուր քարգուզարը: Ինչպէս ասում են, մի քանի օրով մնալու է Նայիր-ուդ-Դօվլէի մօտ: Նախկին՝ Խորասանի ընդհանուր քարգուզարը երէկ այստեղի վրայով անցաւ դէպի Թէհրան:

10 ապրիլի

Անցեալ օրվայ՝ քաղաքից դուրս դէպի Սաբզուարի կողմերը ճանապարհված խուզարկու խումբը, որ հետապնդելիս է եղել Պանօվին, այսօր երեկոյեան դատարկ ձեռքով վերադարձաւ քաղաք:

Մութ գիշեր է. երբեմն լսվում է շեփորի ձայնը, որ ազդարարում է երեկոյեան ժամը 9-ից յետոյ՝ փողոց դուրս չը գալ: Փողոցներում և քաղաքի շրջակայքում շարունակ պտտում են Նայիր-ուդ-Դօվլէի գազան ձիաւորները և վախ ներշնչում անզուդարձ անողներին:

11 ապրիլի

Հաստատվում է հաղորդածս այն լուրը, որ ռուսաց զօրքը 2 հատ լեռնային թնդանօթով եկել է Մէշէդ: Այժմ թէ ինչ դիրք պէտք է բռնեն, կամ ինչ նպատակով են եկել այնտեղ, որոշ յայտնի չէ: Այդ մասին գուցէ կը պարզվի մօտիկ ապագայում:

12 ապրիլի

Թուրբէթում տեղի ունեցող դէպքերի մասին որոշ տեղեկութիւններ պակասում են. երէկ առաւօտեան ստացված մի վստահելի նամակից երևում է, որ այնտեղ քաղաքում դրութիւնը այժմ խաղաղ է: Մի քանի օր առաջ սահմանադրականների ձեռքով սպանված յայտնի դէնպէտ Աղա Սադըրի տանից սահմանադրականները գրաւել են 25 հատ հրացան և 2000 հատ փամփուշտ:

Այսօր հաստատ աղբիւրից տեղեկացայ, որ մօտիկ ապագայում կառավարականները մեծ յարձակում պիտի գործեն Թուրբէթի վրա և յետ խլեն սահմանադրականների տարած յաղթանակը: Ասում են, թէ մի քանի օրից յետոյ հիւսիս-արևելեան մասից Ամիրը-Ղայինը 1500 հեծելազօրքով կը յարձակվի Թուրբէթի սահմանադրականների վրա: Ամիրը-Ղայինը Պարսկ.-աւղանական սահմանին կից Ղային շրջանի յայտնի և կրակոտ միապետական իշխաններից մէկն է:

Իքս

Ցոյնի մի սրճարան, ուր նստել են մի քանի հոգի, որոնց շարքում երկու ինտելիգենտ, երիտասարդ մահմեդականներ և մի ոստիկան: Մի սուրճ և մի թէյ պատուիրեցինք և ես սկսեցի ականջ դնել տեղի ունեցող խօսակցութեան: Երկու ինտելիգենտները իթթիհադական էին երևում. նրանցից մէկը, ինչպէս յետոյ բաժանվելիս ծանօթացանք, Սելանիկի պատգամաւոր Ջավիդ-բէյի եղբայրն էր: Ափսոսում էին կատարված դէպքերի մասին և պաշտպանում պարլամենտն ու «Իթթիհադը»:

Ցանկարծ որոտաց մի հրազէն: Շուաբումը տիրեց մեզ: Ընդհարում արդեօք: Մինչդեռ ոստիկանը դուրս գնաց եղելութիւնն իմանալու, սրճարանապետը փակեց մուտքի փոքրիկ դուռն էլ: Եթէ իսկապէս ընդհարումն սկսէր, մեզ համար հազիւ փրկութիւն լինէր: Գնդակների կարկուտը, դիմացի կողմից, մեր գլխի վրա պիտի թափվէր: Բարեբաղդաբար, հրազէնի պայթիւնը շարունակութիւն չունեցաւ: Ոստիկանը լուր բերաւ, որ անզգուշութեամբ պայթել էր զինուորներից մէկի հրացանը:

Խօսակցութիւնն ընդունում էր հետաքրքրական բնաւորութիւն: Ինտելիգենտ պարոններն ասում էին, որ բարենորոգումները պիտի կատարվէին փոքր առ փոքր: Խորհրդարանը աշխատում էր կանոնաւորել նախ բիւջէն, պետական եկամուտը, կրճատելով ահագին չափերով բիւրոկրատների ռոճիկը:

— Բայց,—առարկեց ընդդիմախօսը, մի քիւրդ,—դժբաղդութիւնը այն է, որ բռնակալութիւնն, ինչպէս և սահմանադրական կառավարութիւնը աշխատում են ճզմել մեզ նման խեղճ ու կրակներին: Այ, տեսէք. մօտ քսան տարի է՝ եկել, հաստատվել եմ այս քաղաքում: Ինձ հետ հայրենիքիցս բերել եմ 200 ոսկի. ձեռնարկել եմ զանազան գործերի, բայց շարունակ վնասվել եմ: Նախ ցանկացայ մսավաճառութիւն անել: Ես խարդախութիւն չեմ սիրում գործել: Տալիս էի միսը առանց չափից գողանալու: Մի էֆէնդի (կառավարական պաշտօնեայ) գալիս է յաճախորդ դառնում: Սկզբում վճարում է կանխիկ. յետոյ գործը դառնում է ապառիկ: Տալիս ես, տալիս և երբ մի օր պահանջում ես դրամդ, փոխարէն ստանում ես հայհոյանք և նոյնիսկ ծեծ: Տեսայ, որ լինելու բան չէ: Թողեցի մսավաճառութիւնն ու սկսեցի կառապանութեան:

Եւ երկար պատմում է, թէ ինչպէս ստուժում է նաև կառապանութիւնից, որովհետև անիրաւութիւնները չեն թողնում շունչ քաշել նրան:

Ինտելիգենտ պարոնները պատասխանում են, որ, այո, իրաւունք ունի, բայց մեղաւոր է բռնակալութիւնը:

— Լաւ, բայց նոր կառավարութիւնն ինչ է անում մեզ համար: Ամենից առաջ սկսեց մեզանից, մեզ նման խեղճ ու կրակներից: Ինչո՞ւ համար է սա թափառաշրջիկների կանոնագիրը. միթէ բարենորոգումները պէտք է ծայր տան աղքատներից: Տեսէք, ես ապրել եմ միշտ իմ աշխատանքով. բայց երբ աշխատանք չը կայ, չեն տալիս, ի հարկէ պիտի սկսեմ կողոպտել հանդիպածիս...

Ահա թէ ինչպէս էր դատում խեղճ, աղքատ, իր ճակատի քրտինքով ապրողի ողջ ողջմտութիւնը...

Ծիշդ է coup d'etat-ն կազմակերպված էր սուլթանի ինտրիգներ[illegible] փողի ու կրօնքի ոյժով: Բայց նոյնքան ճշմարիտ էր նաև այն, որ նոր րէժիմը չէր սկսել շօշափել «խեղճ ու կրակների» շահերը, շահագրգռել տանջված աշխատաւորութեան, որպէսզի նա չը խաբվէր բռնութեան ու մոլեռանդութեան նենգամիտ ու չարագործ ստախոսներից, որպէսզի նա փնտրէր ոչ թէ ազատութեան, այլ բռնակալութեան դէմ...

Մի ժամի մօտ նստելուց յետոյ, երկու ինտելիգենտ թիւրքերի հետ դուրս եկանք: Ապստամբ զինուորները շարունակ՝ մտահոգ, որ մի գուցէ մինիստրութեան հաւատարիմ զօրքերի կողմից մի յարձակում կատարվի, պահանջեցին շղթայի տակ գտնվող անձերից հեռանալ և չը խանգարել իրանց շարժումները: Անցանք զինուորական երկրորդ շղթան և Բ. Դրան պողոտայով ուղղվեցինք դէպի կամուրջ: Բ. Դուռը շարունակում էր ամայի մնալ: Լսեցինք, որ Հիլմի փաշան, ստիպված, գնացել էր Եըլդըզ սուլթանին մատուցանելու կաբինէտի հրաժարականը: Ահմէդ Րիզան, որ բնակվում էր Մաքրի գիւղ, նոյն առաւօտ իջնելով քաղաք և լսելով առանձնապէս իր անձին սպառնացող վտանգի մասին, փոխանակ գնալու պարլամենտ, մտնում է Բ. Դուռ: Սակայն համոզվելով, որ այլապէս գործելու հնարաւորութիւն չունի, նոյնպէս հրաժարվում է: Ապստամբ զօրքերը, մոլեռանդ սօֆթաներից ղեկավարված, չեն գոհանում Րիզայի հրաժարումով և աշխատում են ամեն կերպ ոչնչացնել նրան: Ահմէդ Րիզան դուրս չէ գալիս Բ. Դռնից և կարողանում է փախչել ու թագնվել մի բարեկամի տուն: Սպանում են նրա փոխարէն, նրան կարծելով, արդարադատութեան մինիստր Նազըմ փաշային, երբ այս վերջինը կառքով գնում է պարլամենտ: Սպանում են նաև մի երիտասարդ պատգամաւորի, Բէյրութի ներկայացուցիչ Մէհմէդ Արսլանին, ընդունելով նրան որպէս Կ. Պոլսի պատգամաւոր և «Թանինի» խմբագրապետ Հիւսէյին Ջահիդը, որի դէմ ոճրագործ կատաղութիւնը նոյնքան բուռն էր, որքան Ահմէդ Րիզայի դէմ:

Պարսկական դեսպանատան առաջ հանդիպում ենք մէկին, որ տենդային արագութեամբ «Ցաւելուած» է ցրում. վերցնում ենք մի հատ և կարդում.

«Մեր նուիրական զինուոր եղբայրների պահանջները քննելու և մի որոշում կայացնելու համար անհրաժեշտ է, որ պարլամենտը մեծամասնութեան կողմն է: Մեր զինուորները կատարելապէս համակերպելու են պարլամենտի որոշումներին, հետևաբար ստիպողականօրէն հրաւիրում ենք բոլոր պատգամաւորներին անյապաղ գալ խորհրդարան:

«Ի դիմաց խորհրդարանում ներկայ պատգամաւորների՝

«Սայիդ» (Իսկիւբի պատգամաւոր)

Մեր ստացած տպաւորութիւններից և տեղեկութիւններից ընկճված, շնչահեղձ եղած, բարձրանում ենք Պերա: Այստեղ ոգևորութիւնը մեծ է: Շրջանակներ կազմած՝ մարդիկ խօսում են, կարծիքներ փոխանակում: Շատերը այն միամիտ համոզմունքն ունեն, թէ շարժումը յետադիմական, հակասահմանադրական չէ...

Ընթրելուց յետոյ, դարձեալ դուրս եմ գալիս: Լուր է պտտվում, որ նոր կաբինէտի կազմութիւնը յանձնված է Թէվֆիկ փաշային, բռնակալութեան ամենամռայլ օրերի արտաքին գործերի ծանօթ մինիստրին: Իսկ զինուորական մինիստր է նշանակվում Էթհէմ փաշան: Ո՞ւր են մնում Քեամիլ ու Նազըմ փաշաները, որոնց պահանջում էին, որպէս թէ, զինուորական ու կրօնաւոր բաշիբօզուկները...

Կէս գիշերին մօտ է, և մենք, նստած «Սպլանդիդ» սրճարանում, մի քանի ծանօթներ, վիճում, վիճաբանում ենք: Ցանկարծ ներս է ընկնում մի ծանօթ.

— Ինչո՞ւ նստել էք. չե՞ք լսել կատաղի հրացանաձգութիւնը... ընդհարումն սկսաւ...

Նայում ենք մեր շուրջը: Կաֆէում համարեա դատարկութիւն է: Դուրս ենք գալիս: Օդը թնդում է զարհուրելի հրացանաձգութեան որոտով: Կարծէք գտնվելիս լինենք պատերազմական դաշտում: Արձակում են անընդհատ, համազարկերով... Նրանք, որոնք եղել են Թիֆլիսում հոկտ. 22-ի զինուորական համազարկերի ժամանակ, նրանք միայն կարող են գաղափար կազմել հասարակութեան զգացած ահաբեկման մասին: Ամբողջ գիշերը Պերան, ինչպէս և բովանդակ մայրաքաղաքը, արթուն անցկացրեց, սարսափահար...

Հետևեալ առաւօտ միայն ժողովուրդն իմացաւ, որ զօրքերն... զբօսնել են, իրանց անարգ յաղթանակից հարբած...

Իսկ հայ թերթերը, ճնշող մեծամասնութեամբ, փառաբանում էին, ինչպէս ասում էի նախորդ նամակումս, «արիասիրտ» զօրքերի կարգապահութիւնն ու «Իթթիհադի» բռնակալութեան ջախջախումը!!!

Arago

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ԹՈՒՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

Վան, 13 ապրիլ

Վանի մէջ արդէն մէկ երկու շաբաթէ ի վեր խլրտում մը նշմարուած էր Թիւրք զինուորներու մէջ, բայց ոչ ոք չէր կարծեր, թէ այդ ժամանակի դժգոհութիւնները պիտի վերածուէին մի կատարեալ ապստամբութեան։ Ապրիլ 10-ին, ուրբաթ իրիկուն, սահմանադրութեան հաստատումէն ի վեր առաջին անգամն ըլլալով բերդի վրայէն և կեդրոնական զօրանոցէն լսուեցաւ զինուորական աղօթքը սուլթանի արևշատութեան համար՝ «փադիշահըմ չօք եաշա…»։ Ժողովուրդը իրար անցաւ։ Այդ չարագուշակ աղօթքը առանց նշանակութեան չէր կարող լինել, և այդ նախազգացումը իրականացաւ։ Իրիկունը 50—60 հոգիէ բաղկացեալ զօրքերու մի խումբ, սուինաւոր հրացաններով, Այգեստանէն մինչև քաղաք տանող ճամբայէն անցաւ «կեցցէ սուլթան Աբդիւլ-Համիդ» աղաղակներով։ Ճամբորդներուն վնաս մը չտուին, բայց մի քանի հոգի ծեծելէ. միայն թէ բաւական էր մի ամենաթեթև առիթ, որպէսզի գործը մի աղէտալի կերպարանք առնէր և նորէն կըրկնուէին մի տարի առաջուայ արիւնոտ դէպքերը։ Զինուորները այդ կերպ աղաղակներով հասան մինչև Հայկավանք, երբ Թիւրք օֆիցեր մը ջանաց կեցնել զիրենք՝ ցոյց տալով իրենց ըրածի ապօրինութիւնը և յորդորելով ետ դառնալ։ Կատղած զինուորները հրացանի կոթի հարուածներով գետին փռեցին զինք և անցան։ «Միութիւն և Յառաջդիմութիւն» կուսակցութեան անդամներէն մի քանի օֆիցերներ մտայլ և սրտաբեկ կը հետևէին անոնց, առանց ոչինչ կարողանալ ընելու։ Թիւրք տեղական տարրը ուրախ տրամադրութեամբ չնչին առիթի մը կը սպասէր կոտորածը սկսելու համար։

Միւս օր (շբ.) շուկան գոց մնաց. հայերը փակուեցան իրենց տները և սկսան կռուի պատրաստութիւն տեսնել։ Թիւրքիացիի և մանաւանդ վանեցիի համար խաղաղ կեանքը կարծես անբնական է։ Թոյլ կուսակալը ոչ մի ձեռնարկ չըրաւ խռովութիւնը զսպելու համար, իսկ Թիւրք իսկական ազատականները միայն 8—10 օֆիցերներ են, որոնք ի հարկէ ոչինչ չեն կարող ընել, երբ գործը մասսայական ապստամբութեան կերպարանք առնէ։

Երէկ մի բացօթեայ միտինգ գումարուեցաւ Նորաշէնի եկեղեցւոյ գերեզմանատան մէջ ներկայ վտանգաւոր կացութեան հանդէպ հայերուս բռնելիք դիրքի մասին։ Շատեր խօսեցան. ի վերջոյ ընդունուեցաւ մի բէզօլիւցիա, որ պիտի հեռագրուի թէ Պոլսոյ երեսփոխանական ժողովին և թէ պիտի հաղորդուի տեղական կառավարութեան։ Ի միջի այլոց պիտի պահանջուի կառավարութենէն կազմել հայերէ և միւս ազատական տարրերէ քաղաքապահ զօրքերու խմբեր, որպէսզի կարելի լինի արիւնալի դէպքերու առաջն առնել և սահմանադրութեան պահպանութիւնը ապահովել։ Տեսնենք ինչ պատասխան պիտի տայ կառավարութիւնը։ Կացութիւնը չափազանց անորոշ և վտանգաւոր է. ամբողջ երկիրը կը գտնուի կատարեալ անիշխանական դրութեան մէջ։

Վասիլ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐՏԱԴԻՐ ՈՐՈՇՈՒՄ

Թիֆլիսի նահանգի և Զաքաթալայի վիճակի ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետի կողմից.

«Մայիսի 1-ին հասարակական կեանքի նօրմալ պայմաններից որևէ ձևով խոյս տալու առաջն առնելու և այդ օրը լիակատար կարգ ու կանօնը և հանգստութիւնը պահպանելու նպատակով յայտարարում եմ, որ

1) Բոլոր խանութները, կրպակները և միւս առևտրական հաստատութիւնները, ֆաբրիկաները, գործարանները, արհեստանոցները և այլ արդիւնաբերական հիմնարկութիւնները պէտք է բաց լինեն սահմանված ժամին. Նրանց առևտուրը և աշխատանքները պէտք է կատարվեն ամբողջ օրը՝ ինչպէս մայիսի 1-ին, այնպէս և միւս օրերը։

2) Առևտրա-արդիւնաբերական հաստատութիւնների գործակատարները, բանուորները և միւս ծառայողները պարտաւոր են գալ այդ օրը ծառայութեան սովորական ժամին։

3) Այս պարտադիր որոշումները խախտողները կենթարկվեն երեք ամսով բանտարկութեան կամ մինչև 3000 ռուբլի տուգանքի։

Ստորագրեց գեն.-նահանգապետ գ.-մ.

ԲԵԱԲԻՆԿԻՆ

24 ապրիլի 1909 թ.

Թիֆլիս»

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Շուշի, 24 ապրիլի

Մեր քաղաքային դումայի ձայնաւորների ընտրութիւնները արդէն սկսվելու մօտ են։ Եթէ մեր դումայի անցեալ գործունէութեան վրա մի թեթև հայեացք գցելու լինենք, կը տեսնենք, որ, ձայնաւորների ճնշող մեծամասնութեան անընդունակութեան և ինքնուրոյնութիւնից զուրկ լինելու պատճառով, մեր քաղաքի տնտեսութեան, բարելաւութեան և բարեկարգութեան համար աչքի ընկնող ոչինչ բան չէ արված։ Ձայնաւորներից շատերը գալիս են դումա և յետ գնում, առանց իրանց հաշիւ տալու, թէ ինչու են գնում, և առանց իմանալու, թէ ինչ վճռվեց դումայում, իրանց այնտեղ եղած ժամանակը… Հարց է այժմ, թէ արդեօք ինչպիսի մարդկանցից պէտք է կազմակերպվի մեր դուման, որով յոյս ունենանք մեր քաղաքի երբևիցէ բարւոքվելու վրա։ Ինքնավարութիւնը գործունէութեան, մտածելու է հրաւիրում ամեն մի քաղաքացու, տալով միջոց՝ գործ դնել իր բոլոր ընդունակութիւնները ծննդավայրի բարօրութեան համար։ Ինքնավարութիւն վայելող քաղաքացին պէտք է դադարի մեքենայ լինելուց։ Եւ ինչպէս այսօր անտարբերութիւնից յետոյ իրաւունք չունէք տրտնջալու, այնպէս էլ վաղը, երբ քաղաքային շահերը աւելի ու աւելի ոտի տակ տրվեն, իրաւունք չը պիտի ունենաք բողոքելու։ Բողոքեցէք ձեր անտարբերութեան դէմ, արհամարհել արէք այն, և այն ժամանակ տրտունջներ թափելու առիթ չէք ունենայ։ Ասված է, որ գործի լաւ սկզբնաւորութիւնը նրա աջողութեան կէսն է։ Համայնքն իր գործերը վարելու համար ձայնաւորներ, իրաւատուներ է ընտրում և նրանց է տալիս իր իրաւունքը, իր քաղաքի բաղդը։ Նա պէտք է այդ ընտրութեանը մասնակցի աչալրջութեամբ, իր պարտքի և իրաւունքի խորին գիտակցութեամբ։ Առաջ քաշեցէք այնպիսի մարդիկ, որոնք ծանօթ լինեն քաղաքային ինքնավարութեան տարրական սկզբունքներին, որոնք ընդունակ լինեն ընդհանուր շահերն ըմբռնելու և նրանց նուիրվելու։ Քաղաքի գործերը լացով ու արտասունքով չեն առաջ գնում։ Քաղաքային ինքնավարութեան բարիքները վայնասուններով չեն մարմնանում, այլ գիտակցական, արթուն գործունէութեամբ։

Պօղ. Զաքարեան

—

Ախալցխա, 27 ապրիլ

Եթէ մի քաղաքի մտաւոր և բարոյական առաջադիմութիւնը պէտք է չափել նրանում գոյութիւն ունեցող կուլտուրական հիմնարկութիւններով, ուրեմն Ախալցխան իրաւունք ունի պարծենալու, որ նա յետամնացների շարքումը չէ, որովհետև բացի քաղաքային չորս-դասարանեան դպրոցից, ծխական ուսումնարաններից, մասնաւոր պրօգիմնազիայից՝ մենք ունենք Կովկ. Հ. Բարեգործական Ընկերութեան մասնաճիւղը, տեղական Հայուհիների Բարեգործական Ընկերութիւնը, Արտիստական Ընկերութիւն, քաղաքային և այլն ընթերցարաններ, քաղաքային հիւանդանոց-բժշկանոց և այլն։ Առ այժմ մի կողմ թողնենք դպրոցները, ընթերցարանները և հիւանդանոցը, մի մասնաւոր ակնարկ ձգենք Բարեգործական և Արտիստական ընկերութիւնների գործունէութեան վրա։ Երկրորդ տարին է, որ վերաբացված է Կովկ. Հայոց Բ. Ընկերութեան ճիւղը, հաստատված են Հայուհեաց Բարեգործական Ընկերութեան և Արտիստական Ընկերութեան կանօնադրութիւնները. առաջինի գործունէութիւնը սահմանափակվում է մի քանի աղքատների օգնութիւն բաշխելում, երկրորդը բաց է արել իր անդամուհիների համար գրադարան ընթերցարան, իսկ երրորդը տարվայ ընթացքում տալիս է երկու թէ երեք ներկայացումներ հանդիսատեսների էստէտիկական ճաշակը զարգացնելու նպատակով։

Թողնենք այդ ընկերութիւններն էլ մի կողմ. այժմ դառնանք դէպի հասարակութիւնը, խաւարում խարխափող ռամիկ ամբոխը։ Հասարակութիւնը չունի իրան ղեկավարող, դէպի կուլտուրական զարգացում առաջնորդողներ և իր մտաւոր և բարոյական պաշարն ամբարում է 62 օղետներում և 56 սրճարաններում։ Մոլորված ռամիկը, պարապութեան սիրահար, մնում է իր նախապաշարված տգիտութեան մէջ, որի մի ապացոյցը կարող է համարվել ապրիլի 23-ին կատարված տօնը։ Այդ օրը տեղական հայի համար դարերով աւանդված նուիրական սուրբ օր է համարվում. այդ օրը արհեստաւոր դասակարգը չէ աշխատում, գոցում է իր արհեստանոցն և ընտանիքի անդամները քարշ տալով իր ետևից, շրջագայում է իր երևակայութեան ստեղծած՝ քաղաքից դուրս գտնված սրբավայրերը, այսինքն ամեհի ապառաժներ, անհետ աւերակներ, քարակոյտեր և այլն, որովհետև նրան երկիւղ են ներշնչել մանկութեան հասակում, որ այդ օր աշխատողը ծովում է, և այդ օրը կոչվում է ծռատօն։ Ողորմելի, աղքատ արհեստաւոր դասակարգը, հասած թշուառութեան գագաթին այս թանգութեան և ապրուստի մթերքների սղութեան տարիներին, տուժում է կրկնապատիկ, վարժվելով պարապութեան և ծուլութեան։ Մի կողմից էլ իր տունն է քանդում մօղայասիրութիւնով։

Այժմ տալիս ենք հարց. ուր է մեր փքուն ինտելիգենտ երիտասարդութիւնը, ինչ են անում մեր բարեգործական ընկերութիւնները, հոգևորականութիւնը և առհասարակ մեր կուլտուրական հաստատութիւնները։

Ա. Աս.

—

Երևան, 26 ապրիլի

Ապրիլի 25-ի լոյս 26-ի գիշերը Երևանի հայ ինտելիգենցիայի, վաճառականների, և այլ շրջաններում տեղի ունեցան մի շարք խուզարկութիւն և կալանաւորութիւն։ Խուզարկել և բանել են մօտաւորապէս 15—20 հոգու. խուզարկել և չեն բանել 5—10 հոգու։ Կնքված են երեք գրախանութներ և Փոխադարձ Վարկի Ընկերութեան բանկը։ Խուզարկութիւնները շարունակվում են։ Հէնց նոր իմացանք, որ բանտարկել են նաև բժ. Յ. Յովհաննիսեանին, «Փոխադարձ Վարկի Ընկերութեան» բանկի կառավարիչ պ. Վ. Եղիազարեանցին և Մ. Մուրադեանին։ Վերջինս ամսիս 27-ին պիտի գիմնազիայի ութերորդ դասարանի վերջնական քննութիւն տար իբրև էկստերն։

Գ. Ալազաղեան

—

Աշտարակ, 19 ապրիլի

Այսօր տեղիս քաղաքային դպրոցի աշակերտների մէջ մի տեսակ եռանդ և ոգևորութիւն էր տիրում։ Այդ ոգևորութիւն առաջացնողը տեղիս քաղաքային դպրոցի ուսուցիչ (վրացի) Գեօրգիյ Իգնատևիչ Կիկնաձէն էր, որը չորս տարի ուսուցչական պաշտօն վարելով տեղիս քաղաքային դպրոցում, տեղափոխվում էր Վրաստան։ Կիկնաձէին հրաժեշտի ճաշ էին տալիս ընկերները։ Ճաշին մասնակցում էր ամբողջ աշակերտական խումբը, որտեղ նուագում էր հրաժշտութիւնը։ Ժամը 4-ին Կիկնաձէն դուրս եկաւ փողոց երաժշտական խմբով աշակերտներին հրաժեշտ տալու. երբ հասաւ գիւղի կենտրոնը (Ուռուբը), յանկարծ դուրս եկան մի խումբ հին և նոր աշակերտներ և բարձր ձայնով գոռացին՝ «Ցերբք, բարձրացրէք անմոռանալի ուսուցչին», և վերցնելով ուսերի վրա վեցերորդ դասարանի աշակերտները շրջեցին ամբողջ գիւղը, իսկ ստորին դասարանի աշակերտները ուռաներով էին արտայայտում իրանց յարգանքը։

Այսօր չորրորդ օրն է, որ խուզարկութիւն է կատարվում Աշտարակում և շրջակայ գիւղերում. բանտարկված են մի քանի անհատներ, նոյնիսկ Աբարանից մի քանի քահանաներ։ Աշտարակի հասարակութիւնը մեծ սարսափի մէջ է. աղքատութիւնը մի կողմից, կուսակցական մարդասպանութիւնները միւս կողմից, այժմ էլ պակասը լրացնում է խուզարկութիւնը։

Ականատես

—

Գանձակ, 24 ապրիլի

Ամսիս 12-ին վախճանվեց, իսկ 16-ին հողին յանձնվեց 56 տարեկան հասակում Քիւրդամիրի հաշտարար դատաւոր՝ գանձակեցի Մամիկոն Տէր-Ազարեանցի մարմինը։

Հանգուցեալը իր ամբողջ գործունէութեան ընթացքում, մանաւանդ վերջին պատասխանատու պաշտօնում եղել է վերին աստիճանի անաչառ, արդարադատ, անշահասէր և, որ ամենից գլխաւորն է՝ մարդասէր։ Ականատեսների ասելով՝ նա, ուր որ եղել է, անխտիր սիրվել է ամենքից։ Պատմում են, որ դեռ մի ամիս սրանից առաջ, երբ Քիւրդամիրից ճանապարհվում էր Թիֆլիս բժշկվելու, տեղական Թուրքերը և այլ միւս ազգութիւնների պատկանողներից շատերը ճանապարհ ձգելով՝ բարեմաղթում էին, որ կրկին վերադառնայ և պաշտօնը շարունակէ։

Սակայն ցաւալի է ասել, որ այդ ազնիւ և շիտակ մարդու յիշատակին մատուցած պատարագին տեղական ս. Յովհաննէս եկեղեցու երգեցիկ խումբը վլացաւ երգելու։

Յարգանքի արժանի է, պարոններ, ամեն մի ազնիւ մարդ, լինի նա դատաւոր (ներկայ դէպքում հանգուցեալը) թէ մի հասարակ հողագործ, և դուք, որ չնչաւոր կամ աւելի լաւ է ասել լեզապատառ լինելով վարձվող եկեղեցի կը շտապէիք, եթէ թաղվողը լինէր դպրոցական թէկուզ մի անպէտք հողաբարձու (խօսքս լաւերի մասին չէ), որչափ ևս առաւել պարտաւոր էիք յարգելու այն մարդու յիշատակը, որ անձնուիրաբար և անշահասիրութեամբ ծառայում էր տասնեակ տարիներով պետութեան և ժողովրդին։

Ցաւել միայն կարող ենք խմբի անտակտ վարմունքի համար։

***

ԴԱՐՁԵԱԼ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Վերջին ժամանակներս յաճախ նամակներ եմ ստանում իմ մտերիմներից ու ընկերներից, որոնց մէջ նրանք զարմանք են յայտնում, այլ նոյնիսկ յանդիմանում են ինձ, որ ես չափազանց անտարբեր եմ վերաբերվում դէպի Էջմիածնի վերաշինութեան խնդիրը, որը հիմա դարձեալ նոր կեանքի է գալիս։ Նրանց խօսքով, արդէն քանի քանի նիստեր են կայացել Թիֆլիսում՝ Էջմիածնի հրաւէրով ժողոված նկարիչներից ու ճարտարապետներից, որպէսզի այժմ արդէն վերջնականապէս լուծվի այդ հարցը։ Նրանց խօսքով, արդէն հրապարակօրէն նշանակված է մրցանակ և այդ մրցանակի ծրագիրը այժմ բոլորովին մշակված և վերջնականապէս որոշված ու հաստատված է։ Այդ ծրագրով հրաւիրվում են ճարտարապետներ՝ մասնակցելու իրանց մակարդակներով Էջմիածնի տաճարի վերաշինութեան գործում, մրցելու հետևեալ կերպով. Էջմիածնի տաճարը, որը երեք զանազան, իրարից հեռաւոր դարերի շէնքերից է կազմվում, պիտի իբրև թէ ձուլվի այսպէս ասած ի մի շէնք և արտաքուստ պիտի հարթվի, կոկվի, տաշվի և էլ ինչ եմ իմանում ինչպէս մաքրվի ու զարդարվի… Իմ սիրելի ընկերները, բստ երևոյթին, չեն իմանում, որ իմ երազները, այդ տաճարի վերանորոգութեան վերաբերմամբ, ամփոփված են եղել միմիայն նրա ներսի պատերում։ Իսկ արտաքին վերանորոգութեան համար ես միշտ քարոզել եմ մրցանակ նշանակել, և, եթէ ուղիղ են ինձ հասած լուրերը, գործը ուղիղ ճանապարհի վրա է քիչ թէ շատ, որովհետև մեծ երկիւղ ունեմ, որ դա միմիայն մի արտաքին ձևականութիւն է… Օ՛, մենք այդ բանի վարպետն ենք։ Բայց և այնպէս իմ քննադատելիք առարկան այդ չէ. իմ խօսքը ծրագրին պիտի վերաբերի, եթէ միայն ուղիղ է նրա հաստատվելը։ Ո՞վ գիտէ, կարելի է այդտեղ ես էլ կարողանամ ժամանակին օգնութեան հասնել և խորհրդով ու բանիւ օգտակար լինել, իմ շատ պարզ ու անխախտ սկզբունքներս առաջ բերելով։

Եւ ահա՝ օգտվելով յարմար դէպքից, կը կամենայի գրուցել այստեղ իմ այն մտքերիս մասին, որոնք ինձ միշտ զբաղեցրել են, մինչև անգամ անհանգստութիւն են պատճառել Էջմիածնի վերաշինութեան մասին մտածելիս։ Մանաւանդ որ ես մի փոքր էլ իրաւունք ունեմ խօսելու այդ նիւթի վրա, որովհետև Մակար կաթողիկոսը իր՝ այդ տաճարի վերանորոգութեան երկրորդ շրջանում կանչեց ինձ Էջմիածին, և յետոյ հանգուցեալ Մկրտիչ կաթողիկոսը, Մոսկվա եղած օրերում, կրկին ու կրկին հրաւիրում էր ինձ գնալ Էջմիածին ու այդ հարցով զբաղվել։

Էջմիածնի վերաշինութեան խնդիրը նոր չէ, այլ շատ հին խնդիր է և քանի հնացել, այնքան էլ ծանրացել է և—զարմանք բան— միշտ նոր կեանք է ստացել գլխաւորապէս անիշխանութեան ժամանակ և դարձեալ խորը քնի մէջ սուզվել կաթողիկոսական ընտրութիւնից յետոյ։ Թէև Մակար կաթողիկոսը և նաև հանգուցեալ Հայրիկը արել են մասնաւոր վերանորոգութիւններ, բայց այդ վերանորոգութիւնները եղել են առանց մի որոշ ծրագրի, անհաշիւ, միմիայն գործնական նպատակներով և աւելի աւերելու, քան շինելու բնաւորութիւն են ունեցել։ Մակար կաթողիկոսը այդ հարցի կարևորութիւնը վերջում և զգաց, բայց դժբաղդաբար մեծ սխալ գործելուց յետոյ միայն։

Հայկական տաճարի անհրաժեշտ պատկանելիքներից մէկը անպայման նրա պատուանդանն է. դա սրբատաշ քարից շինած մի բարձրութիւն է երեք կամ երբեմն և աւելի աստիճաններից կազմված, որի վրա խրոխտ կերպով կանգնած է տաճարի շէնքը, իբրև վկայ մեր նախնեաց բարձր գեղարուեստական զգացմունքին, իբրև կոթող մեծ դժուարութեամբ ձեռք բերված և դարերի երկարատև ընթացքում ծաղկեցրած քաղաքակրթութեան։ Դա այն պատուանդանն է, որի վրա հին հեյլէնացիք կառուցանում էին իրանց սքանչելի տաճարները և որը մենք ժառանգել ենք հին դարերից իբրև անգին գոհար, որով պիտի պարծենանք, որովհետև նա գործնական պիտոյքից չէ առաջ եկել, այլ միմիայն զուտ, անարատ գեղեցկութեան պահանջի բնազդումն է նրան ստեղծել։ Մակար կաթողիկոսին հասկացրել էին, որ դա մի բոլորին աւելորդ և անօգուտ բան է և կարելի է նրան հեռացնել առանց տաճարին մի վնաս տալու, ինչ փոյթ, որ տաճարը ամեն բանից առաջ մի գեղարուեստական երկասիրութիւն է… Բայց սխալը կատարվելուց յետոյ, Մակար կաթողիկոսը ինքը տեսաւ ու հասկացաւ, որ պէտք չէր այդպէս վարվել, և մտադրվեց երկրորդ անգամ վերաշինել տաճարը և այդ գիտաւորութեանը ես էլ ներկայ ու մասնակից էի։

Լաւ եմ յիշում, ինչպէս եկաւ Թիֆլիսից Շտերն ճարտարապետը, որը երկու-երեք շաբաթական երկունքից յետոյ ծնեց վերջապէս վերանորոգութեան նախագիծը։ Այդ նախագծով վերաշինութիւնը պիտի նստէր հարիւր ու քսան հազար ռուբլի։ Յիշում եմ նաև, ինչպէս Մակար կաթողիկոսը մի մանկան պէս ուրախացաւ, երբ ծրագրից երևաց, որ տաճարի պատուանդանը իր աստիճաններով հանդերձ վերստին կանգնած է։ Բայց գործը չափազանց սովորական ընթացք ստացաւ, այն է՝ Մամբրէ եպիսկոպոսին, որ այն ժամանակ Թիֆլիսի առաջնորդն էր, յանձնվեց «պլանը»՝ էլ չեմ յիշում քանի ռուբլով ձեռք բերել, որպէս զի յետոյ մի ուրիշ աւելի էժանագին ճարտարապետի ձեռքով պակաս ծախքով իրագործվի։ Յետոյ… էն, յետոյ յայտնի է՝ ինչ պատահեց. վախճանվեց Մակար կաթողիկոսը և վերաշինութեան հարցը դարձեալ ծոփ ընկաւ, իսկ նրա համար նշանակված փողերը, ամենասովորական կերպով, ծախսվեցին «աւելի հարկաւոր» նորանոր շինուածքների կառուցման վրա՝ անիշխանութեան երկար օրերում։

Մկրտիչ կաթողիկոսի օրով խնդիրը նորից ջրի երես լողաց, և հանգուցեալ Հայրիկը, հանգուցեալ Իսահակ Ժամհարեանի միջոցով, ինձ հրաւիրում էր Էջմիածին դարձեալ այդ խնդրով զբաղվելու։ Այդ հրաւէրին ես մի ընդարձակ նամակով պատասխանեցի, որի մէջ բացատրում էի, թէ ինչպէս եմ ես հասկանում վերաշինութեան գործը և թէ յանձն կարող եմ առնել միմիայն այն դէպքում, եթէ նրանք էլ ինձ հետ համախոհ յայտնվեն այդ գործի մէջ։ Պատասխան չը ստացայ. սովորաբար լռութիւնը համաձայնութեան նշան է համարվում. բայց պարզ երևաց, որ երբեմն նա և անհամաձայնութիւն է նշանակում։ Կարծելով խոստովանում եմ՝ ես մեղանչեցի, կարծելով որ այդ անհամաձայնութեան պատճառներից մէկը, և կարելի է զօրեղագոյնը, այն էր, որ վերանորոգութեան ձեռնամուխ լինելու համաձայն էի ոչ այլ կերպ, եթէ ոչ բարձրաձայն, հրապարակօրէն ու յայտնի կերպով հանդէս հանելով նախագծերս նկարներն ու ուրուագծերը գեղարուեստի մեծ կենտրոններում—Միւնխէն, Պարիզ և ապա Մոսկվա, Պետերբուրգ ու Թիֆլիս—լսել՝ մասնագէտների քննադատութիւններ, հասկացողների կարծիքներ և ապա միայն ձեռք զարնել իրագործելու։ Ինչպէս էի ես ուզում պարծենալ այդ յանձնարարութիւնով. վերանորոգումը այն ժամանակ դեռ միմիայն տաճարի ներսին էր պատկանում։

Շտերնի պատրաստած մակարդակը մի շատ բնորոշ նախագիծ էր մի օտարական ճարտարապետի յատուկ թերութիւններով, ճարտարապետի, որ հայկական ոճը իրան մէջ բաժանել էր իր հաւանած ու չը հաւանած տարրերի, առանց շրջանների ու դարերի խտրութեան։ Նրա անհոգ ու անզգայ կարծիքով, ամենալաւը այն է, որ Էջմիածնի տաճարի շէնքը մէկ ընդհանուր ձևի գայ և մի կտոր ձուլուածք ներկայացնէ, դրսից Կովկասի սովորական եկեղեցիներին նմանելով և կամ ամենալաւ դէպքում Անիի տասնմէկերորդ դարի եկեղեցիները յիշեցնելով։ Չը գիտեմ ինչ բանի նմանեցնեմ այդ չոր ու ցամաք որոշումը, որպէսզի բաւականաչափ պարզ լինի նրա որքան անհիմն ու անմիտ լինելը. կարելի՞ է կարմիր ու ճերմակ վարդերը թարմացնել կանաչ ներկի մէջ թաթախելով… Հաւաքեցէք Ագաթանգեղոսի, Խորենացու, Եղիշէի պատմութիւնները մէկ գրքի մէջ, սոսինձով լաւ իրար կպցրէք ու կոխեցէք Գուլամիրեանցի օրացոյցի կողքի մէջ։ Բայց այդ էլ թոյլ օրինակ է, որովհետև այդտեղ մեր մեծ պատմաբանները այնքան էլ մեծ վտանգ չեն կրում. թէև անհոգչակ, բայց և այնպէս կան. մինչդեռ Էջմիածնի պատերի պատմական կերպարանքը ինչ Պրոմեթէոսի կրակով յարուցանենք, եթէ չը զղջանք… և ինչ կասկած, որ պիտի զղջանք, եթէ այդպէս վարվենք։

Միթէ տեղիք ունենք տարակուսելու, որ մեր բազմերախտ հայրապետները, ձեռնարկելով նորոգութիւններ և փոփոխութիւններ մայր տաճարի մէջ, ոգևորված են եղել ամենագեղեցիկ նպատակներով. Նրանք չեն հասկացել միայն ոճի կարևորութիւնը և վերանորոգել են միմիայն գործնական նպատակներով։ Նրանք չեն իմացել, որ ճարտարապետական երկասիրութիւնը մի ոտանաւոր է կամ շարական, և նրա չափը խախտել ու վանկերի թիւը փոխել մի վարպետի քիմքով՝ չէ կարելի։

Բայց այդ անգիտակցական սխալները, իրանց հեղինակների դիրքի և ժամանակի ոգուն շնորհիւ, պատմութեան էջեր են դարձել։ Ի՞նչ անենք, երբ կեանքի բովանդակութիւնը աղքատանում է, ձգտումները թուլանում են, նուազում է նաև ստեղծագործութեան ոյժը. բայց ժամանակը, այդ նրբազգաց մեծ գեղարուեստագէտը, հաւաքում է ազգի ժպիտը, արտասուքն ու աւիւնը և համեմում է նրանցով գեղարուեստի նաև համեստ երկասիրութիւնները, դարձնելով նրանց գեղեցիկ ու անմահ պատմական կոթողներ։ Մազերի ալիքը արդարացնում է գծագրութեան թերութիւնները։ Եւ, ինչ որ ներելի է մեր հայրապետների միամիտ ջերմեռանդութեանը՝ մի գիտակցական ճարտարապետի կողմից դառնում է կատարեալ եղեռնագործութիւն և մեկնվում է միմիայն նրա անտարբեր վերաբերվելովը. նրա ինչ փոյթ է, որ

«Նոքա հառաչք են հայրենեաց,
Նոքա չերթան սրտէս ի բաց…»

Ես ականատես եմ եղած, թէ ինչպէս վերաշինվում էր Վենետիկի դքսական պալատը և Վալենսիայի կաթողիկէն. կամաւ այդ շէնքերն եմ օրինակ բերում, որովհետև առաջինը բազմատեսակ ոճերի մի խառնուրդ է ձևացնում, բիւզանդականից սկսեալ մինչև գոթականը և վերածնութեան ոճը. իսկ վերջինը, այսինքն Վալենսիայի կաթողիկէի հարաւային ճակատը հռոմէական միջնադարեան ոճով է, հիւսիսայինը գոթական է, իսկ արևմտեանը տասնեօթերորդ դարի բառօք, արևելեան ճակատին կպած է արքեպիսկոպոսական վեհարանը՝ վերածնութեան ոճով։

Ոճերի բազմատեսակ լինելու պատճառ այն է, որ ամեն մի շինող իր դարի ոգին է նրան շարունակել, դարձնելով շէնքը այդպիսով մի քարացած պատմութիւն իր անցկացրած դարերի։ Յայտնի բան է, եթէ նրա վերանորոգումը Էջմիածնի հոգաբարձութիւնից կախված լինէր, Շտերնի ձեռքով պիտի բոլոր շէնքը մի ընդհանուր ոճի բերվէր. բայց թէ ինչ ոճի. միթէ այդ միևնոյն բանը չէ. այդ մի անհարազատ ճարտարապետ էլ կարող էր իր անհոգ ճաշակով որոշել։

Ով որ տեսել է Պարիզի շրջակայքում գտնվող Սէն Դէնի հոյակապ եկեղեցին, հռոմէական ոճով, որը 1140 թուականի շէնք է, անշուշտ զարմացած կը լինի, թէ ինչպէս լաւ է պահպանվել. այո, որովհետև նրա վերաշինողը եղել է աշխարհահռչակ Վիօլէ-լը-Դիւքը եօթնասնական թուականներին. ինչպէս սիրով, երկիւղածութեամբ ու յարգանքով այդ մեծ ճարտարապետը հին քարերը նոյնութեամբ ընդօրինակել ու

[illegible]

որոշ դաշնակցութեամբ սորադրվել են նրան։ Տաճարը դարձել է ոտանաւոր երեք տներից կազմված։ Այժմ երևակայենք այդ բոլորը մէկ ձուլված. Նախ և առաջ գմբէթը անտարակոյս պիտի փոքր գայ արդէն իր չափերից դուրս եկած շէնքի համար և անպատճառ տեղից շեղված պիտի յայտնվի, առաջի ճարտարապետի բոլոր հանճարն ու վաստակը, նրա նուիրական ճաշակն ու վարդապետութիւնը պիտի անգունդը գլորվեն... Շէնքի դռները, պատուհանները և ընդհանրապէս բոլոր ճարտարապետական անդամները մի որոշ թշնամական դիրք պիտի ընդունեն ընդհանուրի դէմ և ամբողջը պիտի դառնայ մի տարօրինակ անճաշակ զանգուածք։ Շէնքի սկզբնական տեսքի կամ գեղեցկութեան մասին և ոչ խօսք է կարող լինել. պատերը, որքան էլ զարդարվեն, կոկվեն ու տաշվեն, իրանց արտասովոր ու ապօրինի չափերի շնորհիւ, կը մնան միշտ անպաճոյճ ու աննպատակ։

Ահա թէ ինչպիսի հոգսեր իր վրա պիտի առնէ յատակագիծը կազմող յանձնաժողովը, մրցումը յայտարարելիս։ Նա պիտի այս բոլոր պայմանները յատակագծի մէջ մտցնէ և ստիպողական ու պարտաւոր դարձնէ նրանց։ Միմիայն այս կերպ վերաշինելը կարող է կանոնաւոր և օրինաւոր համարվել, որովհետև նա միայն կը փրկէ աւերումից ու աղաւաղումից մեր սրտերի համար թանգագին գեղարուեստական տաճարը, որը չունի իր հասակակից ընկերը ամբողջ աշխարհում և որի գինը մենք դեռ չենք իմանում։ Վարդգէս Սուրէնեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Երէկ, ապր. 28-ին, Կովկասի Փոխարքայ կոմս Վօրոնցով-Դաշկովը մեկնեց Մուղանի դաշտը՝ ինչպէս այնտեղ գաղթածների դրութիւնը դիտելու, այնպէս և տեղական պայմանների հետ ծանօթանալու համար։

— Թիֆլիսում սպասում են անգլիական առևտրական ֆիրմաների ներկայացուցիչների, որոնք պարզելու են Կովկասի գործագործութեան չափն ու պայմանները, թէ հնարաւորութիւն կա՞յ, արդեօք, բանալ բրդաժանարան, ինչպէս օրինակ Պարսկաստանում գոյութիւն ունի։

— Բագուից հեռագրում են, որ այնտեղի տեխնիքական դպրոցը փակվել է։ Վերջին օրերս տեղի են ունեցել խուզարկութիւններ մի քանի ինտէլիգենտ հայերի բնակարանում. ձերբակալված են Թադէոս Ամիրեան, լուսանկարիչ Մելիքեան և Տէր-Սարգսեան։

— Արտաքին գործ. մինիստրութիւնը բացատրում է հարկաւոր հաստատութիւններին, որ մեռած թիւրքահպատակների կալուածքների վերաբերութեամբ նրանք պէտք է ղեկավարվեն ոչ թէ 1868 թ. հրահանգով, այլ քրէակ. պատժ. 1248-րդ յօդուածի կանոններով։ («Т. Л.»)

— Ապրիլի 27-ին ոստիկանական պաշտօնեաները և զինուորական պահակախումբը 8-րդ քաղաքամասում շուրջկալի ժամանակ ձերբակալեցին 17 անգործ և անանցաթուղթ մարդկանց. 9-րդ քաղաքամասում— 9 մարդու, 10-րդ քաղաքամասում—15 մարդու։

— Ոստիկանութեան հաշուից երևում է, որ 1909 թւի մարտ ամսվայ ընթացքում տեղի են ունեցել 50 գողութիւններ, ձերբակալվել են 49 յանցաւորներ, եղել են 6 սպանութիւններ, 12 վիրաւորումներ, 5 կողոպուտներ, որոնց համար ձերբակալվեցին 8 հոգի, 1 գերեվարութեան դէպք, որի համար ձերբակալվեց 14 մարդ. ընդամենը 88 դէպք և 113 ձերբակալվածներ։ Ծանօթ. —5-րդ քաղաքամասում ձերբակալվել է 1 տէրրօրիստ։ Այդ ամսվայ ընթացքում զինուորական պահակախումբը շուրջկալների ժամանակ ձերբակալել է ընդամենը 919 մարդ։

— Կ. Հ. Բ. Ընկերութեանը կից Խուդաբեանի անուան որբանոցի և Հայուհեաց Որբախնամ Ընկերութեան վարչութիւններին ուշադրութիւնն ենք հրաւիրում 6-ամեայ Օլգա Վարդանեանի վրա, որ, լինելով գլխովին որբ, անհրաժեշտաբար պէտք է ընդունվի իրանց խնամքին յանձնված որբանոցներից մինում։ Խեղճ օրիորդին ներկայումս պահող ընտանիքն ինքը գտնվում է աննախանձելի դրութեան մէջ և հազիւ է կարողանում օրական պարէնը ձեռք բերել։ Օրիորդի մասին յիշեալ ընտանիքը քանիցս խնդիրք է ներկայացրել Կ. Հ. Բ. Ընկերութեան խորհրդին, բայց խնդիրքը մնացել է «ձայն բարբառոյ յանապատի». ընտանիքի հասցէն, ուր այժմ երեխան է գտնվում, այս է. Метехскій переулокъ, д. Апиняна, № 8.

— Ապրիլի 26-ին տեղի ունեցան արհեստաւորաց վարչութեան մէջ երկու անդամների ընտրութիւնները որբերի դատաբանի համար։ Ընտրվեցին Ե. Ս. Մայսուրաձէ և Կ. Ա. Մկրտումեան։

— Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան վերջին նիստում որոշվել է ձեռք բերել Վելեամինօվսկայա փողոցում գտնվող Հայրումեանի տունը, ոստիկանապետի վարչութիւնը նրա մէջ տեղափոխելու համար։ Տնատէրն առաջարկում է կանխիկ վճարել 20 հազար րուբլի և վերցնել բանկի 88,644 րուբլի պարտքը։

— Վրաց սինօդական գրասենեակի մօտ, ճիշդ այն տեղում, ուր սպանվեց չարագործների ձեռքով Վրաստանի էկզարխ Նիկոն արքեպիսկոպոսը, ձեռնարկել են մատուռ շինելու։

— Ինչպէս յայտնի է, անցեալ տարի անյայտ մարդիկ գերեցին Թիֆլիսեցի հարուստ մսավաճառ Դարչօ Դիվանովին։ Նահանգական դատարանը, քննելով ապրիլի 27-ին այդ գործը, որի մէջ մեղադրվում էր Գէօրգի Իաշվիլին, մեղաւոր ճանաչեց նրան և դատապարտեց վեց տարով տաժանակիր աշխատանքների։

— Սև ծովի ափում կատարած ճանապարհորդութիւնից վերադարձաւ երկրագործութեան մինիստրութեան կովկասեան լիազօր Արխիպօվը։

— Վրաց «Ախալի Դրօէբա» թերթը հաղորդում է, որ Պետական Դումայի նախկին անդամ Իսիդօրէ Ռամիշվիլու զաւակները միջնորդում են Պետական Դումայի անդամների առաջ, որպէսզի նրանք դիմեն ուր անկ է, որ իրանց հօրը, որը ներկայիս գտնվում է Մետեխի բանտում, փոխանակ Ենիսէյսկի նահանգի Թուրուխանսկի գաւառն ադմինիստրատիվ կարգով աքսոր ուղարկելու, թոյլ տրվի արտասահման անցնել։

— Անօնիմ ընկերութեան էլեքտրական կայարանը դիտելը և ընդունելութիւնը դումայական յատուկ մասնաժողովի ձեռքով տեղի կունենայ ապրիլի 30-ին։

— Թիֆլիսի քաղաքային զինուորական ատեանում երէկվանից սկսվեց նորակոչ զինուորների ցուցակների ստուգութիւնը 1909 թւի համար։

— Թիֆլիսի ուղղափառ հոգևոր սեմինարիայում մայիսի 6-ից կը սկսվեն քննութիւնները, որոնք կը վերջանան յունիսի 1-ին։ Սեմինարիայի վարչութիւնը որոշել է երկու ընթացաւարտների ուղարկել հոգևոր ճեմարանը՝ սովորելու պետական հաշւով։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Մօսկվա, 20 ապրիլի

Երէկ, ռուսաց որսորդական ակումբում, ուսանող-սիրողների մասնակցութեամբ տրվեց հայերէն մի ներկայացում։ Խաղացին պ. Ալ. Աբէլեանի «Մարվող ճրագներ» պիէսան 3 գործողութեամբ, Մօսկվայի չքաւոր հայ ուսանողների օգտին։

Դերակատարներից աչքի ընկան Մինաս (Բերբերեան), որ ծափահարութիւնների արժանացաւ, Ալէքսանդր (Սողոմոնեան) և Սերոբ (Զմշկեան)։ Կին դերակատարներից վատ չէր Յակոբի կին Աննան (օր. Մելեան)։

Ներկայացումից յետոյ տեղի ունեցան եւրօպական պարեր. նուագում էր զինուորական երաժշտական օրկեստրը, որ հանդէս եկաւ «Մեր հայրենիքի» նուագածութեամբ։ Պարերը տևեցին մինչև ժամը 3-ը։ Բացի այդ, կային թռուցիկ պօստ, ծաղիկների կրպ., սերպանտին, կոնֆետտի, շամպայն և ծրագիրների վաճառումն և այլն։

Հասարակութիւն քիչ կար. տեղական հայ հասարակութիւնը յաճախ աչքի է ընկել իր քար անտարբերութեամբ դէպի հայկական երեկոյթներն ու ներկայացումները։ Շատերը հրաժարվեցին մինչև իսկ տոմսակներ գնելուց։

Տեղական հայ հասարակութիւնն երբեք չը պէտք է մոռանայ այն հանգամանքը, որ հայկական երեկոյթների արդիւնքով պահվում են շատ չքաւոր հայ ուսանողներ, որ նա նրանց ապրուստի գլխաւոր աղբիւրն է կազմում։ Ուրեմն մոռանալ տեղական ուսանողներին, ակտիվ և շօշափելի օգնութիւն չանել չքաւոր ուսանողներին՝ կը նշանակէ յանցանք գործել։ Տեղական հայ հասարակութեան յանցանքը կրկնապատկվում է նրանով, որ նա, Մօսկվայի հայկական գաղութը, յայտնի է իր ահագին հարստութեամբ, իր շռայլ կենցաղով...

Հայ կանայք նոյնպէս աչքի ընկան իրանց անտարբերութեամբ, մանաւանդ նրանք, որոնք խոստացել էին ներկայացման երեկոյին գալ և մասնակցել շամպայնի, ծաղիկների և ծրագիրների վաճառման գործում։ Այո, հայ հասարակութեան անտարբերութեամբ պիտի բացատրել այն հանգամանքը, որ ներկայացումից 256 ր. 91 կ. հազիւ արդիւնք մնաց։

Վերջացնելով տողերս, պէտք է ասեմ, որ առանձին շնորհակալութեան արժանի են տիկին Մելիք-Բէգլարեան, որի՝ ադմինիստրացիայի հետ ունեցած կապերի շնորհիւ աջողվեց մի օրում ներկայացման թոյլտուութիւնն ստանալ. ընկեր Միհրդատ Մուրադեան իր ամուսնու հետ միասին, որոնք ամենակենդանի, ամենաեռանդուն և ակտիվ մասնակցութիւն են ունեցել ներկայացման կազմակերպման գործում։

Ո՛չ պակաս շնորհակալութեան արժանի են նաև հայրենակցութեան այն անդամները, որոնք նոյնպէս աշխատել են ներկայացման աջողութեան համար։

Nota-Bene

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Նոր սկանդալներ.—Ինչպէս արդէն յայտնի է հեռագիրներից, գերմանական դատարանը, վերաքննելով Մօլտկէ-Գարդէնեան սկանդալի գործը, արդար ճանաչեց ազնուական Մօլտկէին և մեղաւոր՝ մերկացումներ անող ժուռնալիստ Գարդէնին, ենթարկելով նրան 600 մարկ տուգանքի։ Գարդէնը վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել, ուրեմն գործը դեռ ևս շարունակվում է։

Սակայն Մօլտկէ-Գարդէնի գործի դատավարութեան յաջորդ օրը Բերլինի դատարանը զբաղվեց մի այլ նոյնանման սկանդալի գործի քննութեամբ, ուր մեղադրողը տիկինների ընկերութիւնն էր, իսկ մեղադրվողը՝ դարձեալ ժուռնալիստ։ Վերջինս լրագրական էջերում երևան էր հանել յիշեալ «տիկինների ընկերութեան» կլուբի բարքերը։ Այդ կլուբը գտնվում էր Բերլինի ճաշարաններից մէկի առանձին դահլիճում։ Կլուբի յայտարարութիւնները տպագրվում էին շատ թերթերում։ Որովհետև գերմանական օրէնքները պատժում են միայն տղամարդկանց միջև կատարվող հօմօսեկսուալ արարքները, ուստի տիկիններից մի քանիսը վկաների հանդէպ հարկ չը զգացին թագցնել իրանց առանձնայատուկ ճաշակները։ Նրանցից մէկի համար՝ կլուբի հիմնադիր տիկիններից մէկի հետ ունեցած յարաբերութիւնը պատճառ եղաւ նոյն իսկ ամուսնուց բաժանվելու։ Դատարանը, քննելով այդ գործը, արդար ճանաչեց ժուռնալիստին և տուգանքի ենթարկեց կանանց կլուբը, որի անդամները բաղկացած են ամուսնացած կանանցից ու աղջիկներից։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌԱԳ. ԳՈՐԾ.

27 ապրիլի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Օրվայ ընթացքում խոլերայով հիւանդացաւ 2 մարդ։ Մեռնողներ չեղան։

Գերմանական դեսպանատանը կայացաւ ճաշ։ Ներկայ էին Պետական Խորհրդի նախագահը, ֆինանսների մինիստրը, շվեդական, նօրվեգիական դեսպանները, բէլգիական հաւատարմատարը և միւս դեսպանատների պաշտօնեաները։

Պետական Դումայի անդամ Լիւցը խնդրում է լրացնել իր՝ Դումայի ապրիլի 22-ի դոնփակ նիստում արտասանած ճառը նօրակոչների թւի մասին։ Նրա միտքը ընդհանուր առմամբ շուրջփակվում է նրանով, որ գերմանացիները, չը նայած որ նրանց մէջ խորապէս արմատացած է հաւատարիմ և ճշմարտութեամբ հայրենիքին ծառայելու պարտականութեան գիտակցութիւնը, նոյնպէս երբեմն խոյս են տալիս զինուորական ծառայութիւնից։ Զինուորական մինիստրութիւնը պարտաւոր է կռիւ մղել այդ չարիքի դէմ։

ԶԷՆԿՕՎ։ Անդրիաշէվկում ձերբակալվեց այն աւազակախումբը, որ աշնանը Զօկօվէցի մօտերը սրի էր քաշել Սալիայի 10 անդամից բաղկացած ընտանիքին։

ԿՐՕՆՇՏԱԴՏ։ Ռուսաց ընկերութեան «Նէպտուն» նաւը ընդհարվելով բէլգիական շոգենաւի հետ ընկղմվեց Նէրվայի մօտ։ Նաւաստիներն ազատվեցին։ Ապրանքի արժէքը գնահատվում է 1 միլիօն րուբլի։

ԿԻԵՎ։ Նախկին նահանգապետ կոմս Իգնատիէվին մատուցվեց մի ուղերձ Կիէվի կառավարական և հասարակական հաստատութիւնների և բնակիչների կողմից։ Քաղաքային դուման 4 թոշակաւորներ հաստատեց 6-րդ գիմնազիայում կոմսի անունով. ժողովվեց 4000 րուբլի։ Երեկոյեան ազնուականութեան տանը տեղի ունեցաւ բալու։

ԳԷՆՈՒԱ։ Պայթուցիկ նիւթերի ֆաբրիկայում տեղի ունեցան երկու պայթումներ. ֆաբրիկան կործանվեց. առ այժմ հանել են 10 դիակ. փորուածքները շարունակվում են։

ԱԼԼԱՀԱԲԱԴ։ 40 տեղացիներից բաղկացած զօրամասը անգլիական օֆիցերի հրամանատարութեամբ Բէլուջիստանում Միրա-Հէկխէլի մօտերը ենթարկվեց յարձակման 70 տեղացիների կողմից. զօրամասը կորցրեց մի սպանված և մի վիրաւոր. յարձակվողները կորցրին 2 մարդ։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԲԺԻՇԿ
Ա. ԽԱՆԴԱՄԻՐԵԱՆ
Վերադառնալով՝ վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը։
Ներքին և ջղային հիւանդութիւններ։
Առանձնապէս՝ սրտի և թոքերի։
Ընդունելութիւն՝ առաւօտեան ժ. 10—12-ը. երեկոյեան ժ. 5—6-ը.
Սօլօլակսկայա փող., № 6, տ. Միրզօևի։ (օ. մ.) 344. 100—57

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շուտով լոյս կը տեսնի
ՍԱԶԱՆԴԱՐԵԱՆԻ
ԿԱԼԱՆԱՒՈՐԸ ՈՐԴԵՍՊԱՆ
(պատմուածք)
357. 2—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ՆԱՀԱՆԳՈՒՄ
Բօրչալուի գաւառում ծախում եմ անտառային կալուածք, 1830 դեսեատին, որը ներկայանում է անտառա-արդիւնաբերողների համար խոշոր պահանջ. մեծ կաղնի ծառեր, հաճարենի, հացենի, թղկենի, տանձենի և այլն և այլն։ Նոյն գաւառում, նոյնպէս և Դուշէթի և Գօրու գաւառներում ծախում եմ միանգամայն էժան, ամենքի համար խոշոր նշանակութիւն ունեցող մի քանի կալուածքներ, որոնք պատկանում են մի կալուածատիրոջ։ Հետաքրքրվող անձերը թող ռուսերէն դիմեն մանրամասն տեղեկութիւնների համար՝ С.-Петербургъ, Невскій, 140, А. Г. Муръ.
(П. 60286) 306. 10—8

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է
„ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ“
գրախանութում
Н. АДОНЦЪ
Арменія въ эпоху Юстиніана.
Политическое состояніе на основѣ нахарарскаго строя.
Тексты и разыскиванія по армяно-грузинской филологіи. Кн. XI.
Գինը 4 ր. 50 կ. պօստի ծախքով։
Հասցէն՝ Тифлисъ, Книжный магазинъ „Гуттенбергъ“, Г. И. ГАЛУСТЯНУ.
Գրացուցակը ուղարկվում է ձրի։
350. 3—3

ԾՕՐՀՆԵՐԳ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ
«ԲԱՐԷ, ՔԱ՛ՆԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ...»
Ներդաշնակած (եւրօպակ. նօտաներով)
ՔԱՌԱՁԱՅՆ ԽԱՌՆ ԽՄԲԻ ՀԱՄԱՐ
ԳԻՆՆ Է 40 ԿՕՊ.
Դիմել երաժշտական և գրավաճառ (հ.) խանութներին։ 267 6—5

Լ. ԼԵՍԱԼԷՖԻ լաբօրատօրիայից Օրլէան քաղաքում (Ֆրանսիա).
ՉԱՂԱՆԱԼՈՒ
դէմ բոլորից ընդունված միջոց բժիշկ Դէշանի ԻՕԴԻՐԻՆԸ
(Iodhyrine du d-r Deschamp)
Առաջարկվում է բժիշկների կողմից իբրև փայլուն հետևանքներ ունեցող։
Բժ. Դէշանի Իօդիրինը ամենայայտնի միջոց է ներկայանում չաղանալու դէմ.
արագ և ազդու գործողութիւնը նկատվում է բժշկութեան հէնց նրա սկզբում։
Բժ. Դէշանի Իօդիրինը բոլորովին անփաս է օրգանիզմի համար։
Գիրանալը հեռացնում է ասփհճանաբար ամենակարճ ժամանակամիջոցում։
Մի արկղի գինը, որ իր մէջ պարունակում է 60 դեղահատիկ, արժէ 4 ր. 25 կ.։
Վաճառվում է բոլոր դեղատներում և դեղագործ խանութներում։
Ռուսաստանում գլխաւոր ներկայացուցչութեան հասցէն՝ Торговый Домъ Люксембургъ и К-о, Варшава, Журавья, № 40.
(19,29,ապ.9,19,29) (В.20060) 233. 5—5

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ!!!
Ծոցի ժամացոյց մշտական օրացոյցով
Այդ ժամացոյցը ցոյց է տալիս օրը, ամսաթիւը և ամիսը։ Գիշերվայ իւրաքանչիւր 12 ժամին սլաքները աւտօմատիկ կերպով թռիչք են անում և ցոյց են տալիս եկող օրը և ամսաթիւը։ Բացի դրանից, այդ ժամացոյցը իսկական «ԱՆԿԵՐ» է, 15 քար. ընթացքով, սև պողպատից, լարվում է 40 ժամը մի անգամ, մետաղ. ցիֆերբլատով և ուղիղ ընթացքով։ **ՄԵՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆ Է!**
Էժան ժամացոյցների ետևից մի ընկնէք, այլ բերել տուէք մ/ զանից այդ ժամացոյցը և դուք մեզանից միշտ շնորհակալ կը մնաք։ Գինը միայն **4 ր. 50 կ.**, 2 հատը **8 ր. 50 կ.**։ Ուղարկվում է վերադիր վճարով և առանց կանխավճարի, 6 տարվայ երաշխաւորութեամբ։ Առաքումը 1 հատից մինչև 4 հատը 40 կ. (Սիբիր 75 կ.)։ Մօդային փոքրիկ շղթաներ իսկական նոր ոսկուց, գեղեցկաշէն բրէլոկով **75 կ.** և **1 ր. 50 կ.**, երկու հատը **2 ր. 50 կ.** և **3 ր. 50 կ.**։ Խնդրում ենք վերաբերվել մեզ կատարեալ վստահութեամբ, իսկ մենք համարձակվում ենք հաւատացնել ձեզ, որ ամեն ջանք գործ կը դնենք ապագայում ևս արդարացնել մեզ այնքան յաճախ արտայայտված վստահութիւնը և շնորհակալութիւնը։
Հասցէն՝ Штрумфельдъ, Варшава, Св. Креста 48. Отд. 23.
(21, 29, 6) (В. 26260) 330. 3—2